

ELS BOSCOS

PROPIETAT D'ENTITATS LOCALS

Publicació editada amb el suport de:

Diputació de Lleida

Diputació de Girona

**Diputació
Barcelona**

Generalitat de Catalunya

Coordinació:

Narcís Ribes, ELFOCAT

Autors:

Denis Boglio, Eduard Plana, Míriam Aznar, Centre Tecnològic Forestal de Catalunya

Andreu González, consultor forestal

Ricard Estrada, regidor de l'ajuntament de Sabadell (ELFOCAT)

Narcís Ribes, ELFOCAT

Amb la col·laboració de:

Ester Blanco, Oscar García, Centre Tecnològic Forestal de Catalunya

Diputació de Girona

Cita bibliogràfica:

Plana, E., Aznar, M., González, A., Estrada, R, Boglio, D. , Ribes, N. 2011 "Els boscos propietat d'entitats locals. Guia per a electes locals". Edicions ELFOCAT

Fotos portades interiors:

AFIB

Disseny i maquetació:

Departament de Comunicació del CTFC

Primera edició: gener 2016

Dipòsit Legal: L-119-2016

ÍNDEX

1. L'ELECTE LOCAL I EL BOSC DE PROPIETAT MUNICIPAL	5
2. ELS BOSCOS D'ENTITATS LOCALS A CATALUNYA	9
3. EL BOSC MUNICIPAL, COM A INFRAESTRUCTURA VERDA MULTIFUNCIONAL	13
4. APROFITAMENT I GESTIÓ DE L'ESPAI FORESTAL I ELS SEUS RECURSOS	19
4.1 ÚS DEL TERRITORI FORESTAL I EL PAISATGE	
4.2 LA GESTIÓ FORESTAL I LA CONSERVACIÓ DE LA BIODIVERSITAT	
4.3 ENERGIA FORESTAL	
4.4 PROTECCIÓ DE L'ESPAI FORESTAL I LES PERSONES	

1.

L'ELECTE LOCAL
I EL BOSC DE
PROPIETAT MUNICIPAL

1.

L'ELECTE LOCAL I EL BOSC DE PROPIETAT MUNICIPAL

Els terrenys forestals propietat d'entitats locals tenen responsable, i aquest és un càrrec electe (regidor, alcalde, president d'EMD, etc), que en nom de la comunitat local que representa ha de prendre la direcció de la gestió d'aquest valor patrimonial tan singular.

El principi bàsic és la pervivència d'aquest patrimoni forestal, intentant millorar les múltiples funcions que realitza, agrupades tradicionalment en tres grans blocs: productives, protectores i socials, i que inclouen valors transversals com la conservació del paisatge i la biodiversitat.

Cal assumir que els terrenys forestals de propietat local són la principal infraestructura territorial municipal i que les decisions sobre la seva gestió i les seves conseqüències recauen sempre, en darrera instància, en l'entitat local que n'és propietària.

És responsabilitat, doncs, de l'electe de l'entitat local propietària de la finca forestal, gestionar-ne el seu ús de forma compatible, sostenible i òptima.

En aquest sentit l'electe responsable de les forests disposa d'un important element de suport a la gestió, que és l'enginyer o tècnic facultatiu forestal.

Moltes entitats locals no tenen ben conegudes quines són les seves forests de propietat, sobretot les que no són d'utilitat pública. En aquest sentit cal un esforç per obtenir informació, cartografiar i definir els límits per tal d'evitar pèrdues patrimonials.

El marc del bosc municipal dins l'espai legal forestal:

És patrimoni directe del municipi

És part del patrimoni forestal nacional i estatal

La seva gestió ve regulada per la Llei Forestal de Catalunya

Cal garantir la seva protecció (preservació del recurs forestal a llarg termini)

Cal realitzar-ne una gestió (explotació amb criteris silvícoles sostenibles)

de la fusta i dels altres productes del bosc

Els objectius de gestió es concreten a través de la planificació forestal

El bosc de propietat municipal s'ha de gestionar. No es pot tenir abandonat un patrimoni que té funcions fonamentals de protecció i conservació de la biodiversitat, la producció i l'ús social. L'abandó dels terrenys forestals i els boscos no porta a la seva protecció sinó a la seva degradació: una gestió acurada i continuada de les forests, d'acord amb els principis de la silvicultura, permet millorar totes les seves funcions.

La gestió forestal en relació a les entitats locals propietàries de terrenys forestals:

Algunes responsabilitats:

Conèixer les finques, cartografiar-les i custodiar la seva documentació legal
Conservar i potenciar el patrimoni forestal i la biodiversitat
Garantir la multifuncionalitat dels terrenys forestals
Participar en la redacció de la planificació

Algunes decisions a prendre:

Decidir les orientacions estratègiques del seu patrimoni forestal
Decidir el programa d'aprofitaments de fustes i llenyes
Acordar les possibles concessions
Adjudicar les vendes de fusta, llenyes i altres

Algunes tasques territorials a col·laborar:

Participar en l'ordenació i en el desenvolupament del territori proper
Promoure i valoritzar el conjunt dels espais forestals del municipi (públics i privats)
Donar suport a les empreses locals del sector forestal

Alguns papers del govern municipal

Coordinació amb les altres àrees de l'ajuntament: determinant les diferents relacions competencials i establint accions conjuntes.
Coordinació amb l'administració forestal, tot preservant l'autoritat patrimonial
Coordinació amb altres administracions locals

Competències

Text refós de la Llei municipal i de règim local de Catalunya:

Article 71.1 "Per a la gestió dels seus interessos, el municipi també pot exercir activitats complementàries de les pròpies d'altres administracions públiques i, en particular, les relatives a: (...) f) La protecció del medi. (...) i) El foment de les estructures agràries i la prestació de serveis d'interès públic agrari."

Així mateix, els terrenys forestals de propietat privada també constitueixen un bé i una infraestructura verda del municipi, i són objecte d'atenció del govern municipal en el planejament general urbanístic, atès que reporten beneficis ambientals, tant pel que fa al paisatge local com per la resta d'efectes al medi (aire, aigua, clima,...), i poden generar activitat econòmica.

2.

ELS BOSCOS D'ENTITATS
LOCALS A CATALUNYA

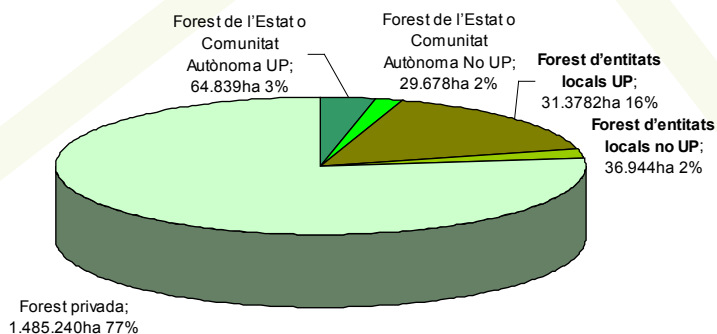
2.

ELS BOSCOS D'ENTITATS LOCALS A CATALUNYA

*“A Catalunya gairebé 1 de cada 5 hectàrees forestals és de propietat municipal”
“Hi ha prop de 200 municipis que tenen propietat forestal local i cadascun d'ells té, com a mitjana, 1800 ha de superfície. Es tracta de la principal infraestructura territorial del municipi”*

Els boscos propietat de les entitats locals de Catalunya representen prop del 20% de la superfície forestal del país.

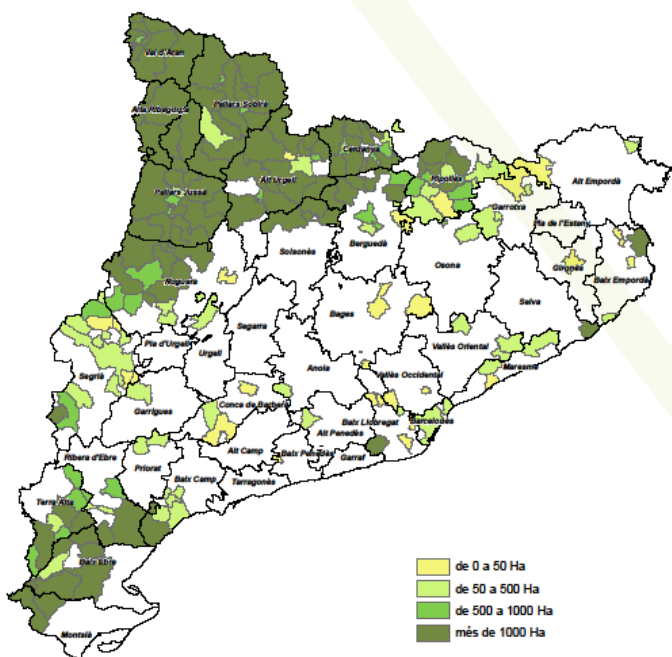
Superfície forestal a Catalunya segons titularitat

Font: III Inventari Forestal Nacional

PLÀNOL DE LOCALITZACIÓ DE BOSCOS DE PROPIETAT LOCAL

DYNAFOREST
Municipis propietaris de boscos

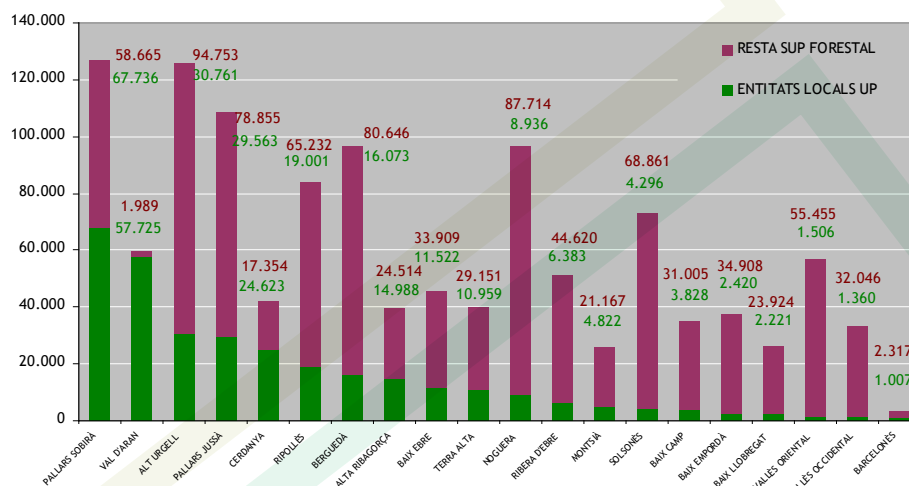

La majoria de les forests propietat d'entitats locals són forests comunals (on l'ajuntament, formalment, consta com a titular i gestor) que provenen de drets històrics dels veïns de la població sobre l'aprofitament dels seus recursos. Altres tenen altres orígens, com els procedents de donacions o cessions motivades per desenvolupaments urbanístics.

Molts dels boscos comunals o municipals són forests declarades d'Utilitat Pública (UP), atès el seu caràcter protector front l'erosió o pel seu alt valor productiu. Passen a formar part del Catàleg d'Utilitat Pública i se'ls atorga la naturalesa jurídica de domini públic sent inalienables, imprescriptibles i inembargables. També la seva gestió ha d'acomplir una tramitació específica per a garantir la conservació dels seus valors. Per raons històriques i per la seva condició d'utilitat pública, els boscos comunals es troben majoritàriament en zones de muntanya i en les capçaleres de les conques dels principals rius de Catalunya. El fet que molts d'ells formin part de la xarxa d'espais protegits fa palès l'alt valor ambiental que sovint els caracteritza.

La gran superfície mitjana de les forests municipals, molt per sobre de la dimensió mitjana de la majoria de finques forestals catalanes (privades majoritàriament), fa possible, en general, una gestió forestal individualitzada.

SUPERFÍCIE FORESTAL DE LES COMARQUES AMB MÉS DE 1,000ha DE BOSCOS MUNICIPALS DECLARATS D'UTILITAT PÚBLICA

El procés de desamortització i la creació del Catàleg de boscos d'utilitat pública (CUP)

L'amortització o dedicació de béns a una institució, comunitat o llinatge de manera que es mantingués inalienable al llarg del temps, es va iniciar principalment amb la Reconquesta al segle VIII. Amb el pas del temps també es van considerar amortitzats els terrenys que la Corona i els nobles van anar cedint als ajuntaments i comunitats de veïns amb la finalitat d'assegurar el seu assentament a les zones reconquistades. A través de les cessions, herències i donacions, també l'Església acumulava grans propietats, i a finals del segle XVII, quasi dues tercers parts de les propietats d'Espanya estaven amortitzades. Durant el segle XVIII polítics de la il·lustració van començar a denunciar l'existència d'aquestes propietats que les consideraven en "manos muertas", en estar infrautilitzades i alterar el mercat de transmissions. La seva venda pels diferents governs fou motivada, principalment, com una manera d'habilitar fons i fer

front a les despeses de la guerra contra el carlisme. La desamortització eclesiàstica més extensa fou la promoguda pel ministre Mendizábal. Just finalitzada, l'any 1855 s'aprovava la Ley General de Desamortización, anomenada Ley Madoz per ser aquest el polític que la va promoure. En total es calcula que 7 milions d'hectàrees van passar a mans privades.

Les conseqüències sovint no van ser les desitjades i la compra dels terrenys per part de la burgesia, especuladors i persones influents no va permetre l'accés a la propietat dels cultivadors assalariats, ni els llocs de feina i desenvolupament previstos. Els boscos van passar de pertànyer a uns amos que els aprofitaven amb mesura, a uns nous propietaris que pretenien obtenir dels predis beneficis ràpids per a compensar les despeses de la compra dels terrenys. Fou un temps d'extenses tallades, de l'expansió dels ramats en antigues zones densament arbrades, i de limitacions en l'accés dels recursos dels quals depenien moltes comunitats rurals.

Davant d'això, la llavors creada Junta Facultativa de Ingenieros de Montes va redactar un informe sobre les forests propietat de corporacions públiques que havien de quedar excloses del procés de desamortització atès el seu alt valor. Aquest informe va donar lloc a l'establiment del Catàleg de forest d'utilitat pública, aprovat pel Reial decret de 22 de gener de 1862, i reformat l'any 1901. Actualment es considera un registre únic de caràcter administratiu en el qual s'inclouen totes les forests que hagin estat declarades d'utilitat pública, així com totes les actuacions que tinguin a veure amb el seu estat jurídic i patrimonial (atermenaments i fitacions, ocupacions, concessions i servituds, segregacions, permutes, etc.), i esdevé l'eina més important que té l'Administració forestal per a garantir la conservació dels seus valors patrimonials.

3.

EL BOSC DE PROPIETAT
MUNICIPAL COM A
INFRAESTRUCTURA VERDA
MULTIFUNCIONAL

EL BOSC DE PROPIETAT MUNICIPAL COM A INFRAESTRUCTURA VERDA MULTIFUNCIONAL

Els terrenys forestals de propietat municipal són una de les principals infraestructures de què disposa el municipi, comparable a l'escola, a la llar d'infants, al clavegueram, a la xarxa d'aigua potable, etc. Una infraestructura que dona uns importants SERVEIS, però alhora necessita també unes ATENCIONS. Pretendre que les forests compleixin amb les seves funcions d'ús social, paisatge, biodiversitat i producció directa sense dedicar-hi l'atenció i gestió necessàries és un error comú que portarà importants problemes en el futur.

EL BOSC MUNICIPAL, LA INFRAESTRUCTURA VERDA DEL MUNICIPI ÉS:

- La font de recursos renovables (com la fusta, les pastures o la biomassa per energia).
- El creador d'activitat econòmica en els àmbits rurals: pastura, explotació forestal, agricultura, cacera, pesca,...
- El lloc físic d'acolliment de molts serveis recreatius, culturals i d'educació ambiental rellevants per a la nostra societat.
- El suport estructural del paisatge i foment del turisme en zones rurals.
- El reservori de biodiversitat.
- El regulador del cicle de l'aigua i protector dels sòls.

És important valorar els terrenys forestals (bosc, erms, rostolls, prats, camins forestals,...) com un TOT d'un sistema: un conjunt d'usos del sòl que conformen el territori bàsic del municipi, i que cal preservar en els seus usos tradicionals. La distribució d'aquests usos no es capritxosa sinó que respon a l'experiència de segles que han modulats el paisatge fins a arribar als nostres dies.

EL BOSC, UN ESPAI MULTIFUNCIONAL:

Tots els usos del bosc són compatibles. Només cal gestionar-los amb equilibri, prioritzant, en cada cas, les funcions, d'acord amb les necessitats, però sense perdre'n de vista. L'electe ha de tenir aquesta visió global que garanteixi l'equilibri entre tots els usos.

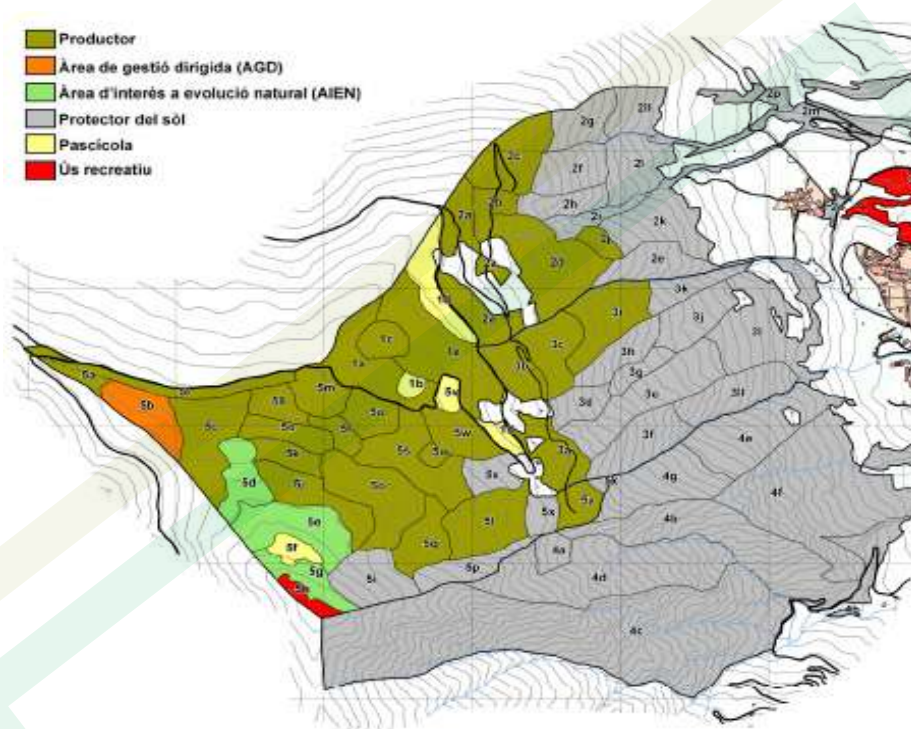
La manera de garantir una gestió multifuncional equilibrada de les forests és disposar d'una correcta planificació, que cal adaptar periòdicament a la realitat de les necessitats i usos de la forest. El document de planificació s'anomena **ordenació forestal**.

L'ordenació forestal organitza en espai i el temps les actuacions de gestió dels terrenys forestals, tenint en compte totes les possibilitats que ofereix la forest i la compatibilitat entre els seus diversos usos. La finalitat última és potenciar la gestió i ús dels boscos tenint en compte les múltiples funcions dels espais forestals (producció de fusta, espai d'esbarjo i activitats turístiques, paisatge, conservació de la biodiversitat, control de l'erosió, etc.) i l'aprofitament amb criteris de silvicultura sostenible dels recursos que ofereix el bosc.

A Catalunya existeixen tres nivells de planificació forestal d'acord amb l'escala territorial a la qual fem referència. A nivell de Catalunya, existeix el Pla General de Política Forestal. A nivell regional inferior (agrupació de comarques) tenim els Plans d'Ordenació dels Recursos Forestals.

Finalment, a nivell de finca, hi ha els Instruments d'Ordenació Forestal (IOF) que, en el cas de boscos públics, són bàsicament els Projecte d'Ordenació Forestal (POF) i, en menor mesura, els Plans Tècnics de Gestió i Millora Forestal o els Plans Simples de Gestió Forestal (aquests últims per a finques inferiors a 25ha).

La planificació de les forest ha de permetre un ús més eficient dels recursos econòmics del bosc i les seves activitats (Font: Aixortà Gestió Responsable del Territori)

Per què m'interessa que els boscos del meu municipi estiguin ordenats?

Permet reconèixer quins recursos i oportunitats de desenvolupament econòmic ofereixen els boscos del municipi i optimitzar-los

Permet registrar legalment els límits de la propietat

Permet potenciar-ne els usos i l'aprofitament de forma compatible i sota el concepte de la gestió forestal sostenible

Permet obtenir la certificació forestal de la gestió forestal sostenible

Permet donar a conèixer als veïns la forest i les oportunitats que ofereixen

Permet consensuar amb els diferents agents socials i econòmics les actuacions que s'hi porten a terme

Permet garantir la vinculació entre l'ordenació dels espais forestals i altres polítiques sectorials com la planificació territorial, l'ordenament urbanístic o les polítiques agrícoles i ramaderes.

Permet establir un programa de prevenció dels incendis i un programa de regulació d'accés al medi natural

LA CERTIFICACIÓ FORESTAL

A través de la certificació forestal es pretén que el consumidor, mitjançant l'etiquetatge del producte final, tingui garanties que els productes d'origen forestal que consumeix procedeixen de boscos gestionats de manera sostenible. S'aplica tant sobre els productes fusters (fusta, llenya, biomassa) com els no fusters (suro, llavors,...).

Els sistemes de certificació forestal vigents a Catalunya són el Programa PEFC ("Programme for the Endorsement of Forest Certification"), en l'associació promotora de la qual (PEFC-Catalunya) forma part ELFOCAT, i el Consell FSC ("Forest Stewardship Council").

"Els boscos municipals realitzen importants tasques de protecció d'ús recreatiu-social i de producció, creant activitat econòmica als àmbits rurals"

Històricament els boscos i els terrenys forestals en general han estat una font de recursos fonamental per a les societats rurals, ja sigui per la producció de fusta, com pel provisionament de pastures, la caça o més recentment, els usos recreatius que se'n deriven (Foto:Eduard Plana)

L'abandonament o disminució dels aprofitaments fusters i ramaders dels boscos estan comportant canvis en la vegetació que poden implicar una pèrdua de la qualitat paisatgística així com un increment de determinats riscos naturals com l'afectació pels incendis forestals o les allaus, en zones on fins ara no havien estat presents. (Foto: Eduard Plana)

LA COMUNICACIÓ

La comunicació referent a la forest local adreçada als usuaris és una eina de gestió fonamental. Cal incidir en aspectes com:

La senyalització (cal evitar un abús de senyals i coordinar-ne la distribució)

La regulació de l'ús de pistes i camins

El model de gestió del medi

Els perills i les potencialitats del medi natural

El coneixement de la flora, de la fauna, de les activitats tradicionals als terrenys forestals, etc.

L'economia que comporta el propi bosc, el medi natural i el sector econòmic que el té com a suport.

4.

APROFITAMENT I GESTIÓ
DE L'ESPAI FORESTAL
I DELS SEUS RECURSOS

4.

APROFITAMENT I GESTIÓ DE L'ESPAI FORESTAL I DELS SEUS RECURSOS

4.1 ÚS DEL TERRITORI FORESTAL I EL PAISATGE

El territori forestal conforma el paisatge de l'entorn i esdevé un dels principals actius de l'activitat humana en l'entorn rural. Així activitats com els usos recreatius, el turisme, la cuina, la caça, la pesca, els itineraris, l'excursionisme,..., tenen com a suport directe els terrenys forestals. Aquest ús, més o menys intensiu de l'espai forestal, requereix la nostra atenció per tal que es faci de forma racional i sostenible, i amb respecte de la resta de valors i usos que comparteixen el mateix espai.

USOS SOCIALS I RECREATIU, TURISME

L'esbarjo, el passeig, les caminades, els aplecs, l'excursionisme, les activitats esportives o la recollida de bolets són activitats que es desenvolupen al bosc i als terrenys forestals i que tenen una llarga tradició a Catalunya. L'escenari on es desenvolupen respon al concepte de paisatge, element profundament valorat per tota la població i que ha estat motiu d'una Llei del Paisatge de Catalunya.

Tanmateix, l'excés de freqüentació, la manca de civisme o determinades activitats motoritzades poden tenir efectes negatius sobre el mateix patrimoni que actua de reclam. És important tenir en compte a l'hora de promoure les iniciatives de posada en valor dels elements del patrimoni (per exemple, amb la creació d'un itinerari fins a aquell salt d'aigua espectacular, o d'una xarxa de senders) la component pedagògica i les indicacions sobre el comportament responsable i respectuós al bosc, a més d'acondicionar infraestructures de suport, com zones d'aparcament i de recollida d'escombraries.

Els senders i els panells informatius permeten donar a conèixer el patrimoni natural i cultural del paisatge i donen resposta al creixent interès social per la natura. És interessant acompanyar-los de normes de comportament

(Foto:Eduard Plana)

Els usos recreatius han de ser compatibles amb la producció de fusta i altres productes forestals, i són una bona oportunitat per mostrar com una gestió forestal sostenible participa en la millora i el manteniment dels valors ambientals dels boscos i terrenys forestals.

CAÇA I PESCA

Tant la caça com la pesca tenen una llarga tradició a Catalunya i han aconseguit compatibilitzar la conservació de grans valors naturals amb un aprofitament racional dels recursos, i un desenvolupament social i econòmic de les zones on es troben. Ambdues activitats tenen legislació específica que en regula el seu aprofitament i protecció.

Espècies de mamífers que poden ser caçats (aprofitament cinegètic)

Caça menor:		Caça major:	
Conill	<i>Oryctolagus cuniculus</i>	Porc Senglar	<i>Sus scrofa</i>
Llebre	<i>Lepus europaeus</i> i <i>Lepus granatensis</i>	Isard	<i>Rupicapra pyrenaica</i>
Guineu	<i>Vulpes vulpes</i>	Cabra salvatge	<i>Capra pyrenaica subsp. hispanica</i>
		Mufló	<i>Ovis musimon</i>
		Cérvol	<i>Cervus elaphus</i>
		Daina	<i>Dama dama</i>
		Cabirol	<i>Capreolus capreolus</i>

L'isard és una de les espècies de caça major de Catalunya. L'activitat cinegètica, al seu torn, permet controlar el creixement de la seva població front la manca de depredadors naturals.

(Foto:Eduard Plana)

Zones a Catalunya on es pot caçar

Àrees de caça
Zones de caça controlada
Reserves nacionals de caça

Zones a Catalunya on no es pot caçar

Refugis de caça
Refugis de fauna salvatge
Les zones de seguretat

Trams d'aigua per a la pesca

Zones de pesca lliure sense mort
Zones de pesca lliure
Zones de pesca controlada

Espècies d'interès piscícola

Espècies pescables:	Espècies introduïdes:
Salmònids:	Alburn (<i>Alburnus alburnus</i>)
Truita comuna (<i>Salmo trutta</i>).	Cranc de riu americà (<i>Procambarus clarkii</i>)
Truita irisada (<i>Oncorhynchus mykiss</i>)	Cranc del senyal (<i>Pacifastacus leniusculus</i>)
Ciprínids:	Gambúsia (<i>Gambusia holbrooki</i>)
Anguila (<i>Anguilla anguilla</i>)	Gardí (<i>Scardinius erythrophthalmus</i>)
Barb comú (<i>Barbus graellsii</i>)	Luci (<i>Esox lucius</i>)
Barb de muntanya (<i>Barbus meridionalis</i>)	Luciperca (<i>Sander lucioperca</i>)
Bagra (<i>Squalius laietanus</i>)	Madrilleta vera (<i>Rutilus rutilus</i>)
Carpa (<i>Cyprinus carpio</i>)	Musclo zebra (<i>Dreissena polymorpha</i>)
Carpí (<i>Carassius auratus</i>)	Perca (<i>Perca fluviatilis</i>)
Gobi (<i>Gobio lozanoi</i>)	Perca americana (<i>Micropterus salmoides</i>)
Llobarro (<i>Dicentrarchus labrax</i>)	Peix sol (<i>Lepomis gibbosus</i>)
Llisses (<i>Liza spp.</i>)	Peix gat (<i>Ameiurus melas</i>)
Madrilla (<i>Parachondrostoma miegii</i>)	Rutil (<i>Rutilus rutilus</i>)
	Silur (<i>Silurus glanis</i>)
	Tenca (<i>Tinca tinca</i>)
	Truites de rierol (<i>Salvelinus fontinalis</i>)

Espècies pescables: Algunes d'elles tenen regulacions especials de pesca controlada o s'han de pesca sempre sense mort.

Espècies introduïdes: s'han d'eliminar en el moment de la captura, d'acord amb l'article 18.8 de la Llei 22/2009, de 23 de desembre, d'ordenació sostenible de la pesca en aigües continentals. Per als cursos, trams de cursos i masses d'aigua on es mantinguin determinades espècies introduïdes, l'Administració ha d'elaborar un pla d'eradicació o control d'aquestes espècies, que n'ha d'especificar el règim de pesca.

USOS SOCIALS I RECREATIUS, TURISME

La regulació de l'accés al medi natural, tot i la seva complexitat, disposa d'un ampli marc normatiu, amb una llei pròpia i un decret que la reglamenta. Fonamentalment pretén regular l'accés motoritzat en tres àmbits; la circulació camp a través, és a dir, fora del viari, la regulació pel viari de caràcter rural o forestal, i la regulació de les activitats en grup i les competicions motoritzades.

Limitacions a la circulació motoritzada derivades del Decret 166/1998, de regulació de l'accés motoritzat al medi natural

	Tràfic qualificat ¹	Individual	En grup	En grup i organitzat	Àrees de circulació per al lleure i l'esport	Itineraris de motociclisme de muntanya	Circuits permanents no tancats	Competició esportiva
Espais de protecció especial		Només pels vials delimitats a aquest efecte en els plans o programes de gestió	igual + màxim de 7 motos o 4 automòbils	Aprovació prèvia de l'òrgan gestor				Només trams d'enllaç, no cronometrats
PEIN	Lliure ²	Segons les normes establertes als respectius plans o programes de gestió ³		Aprovació prèvia dels òrgans rectors, de l'ajuntament o del consell comarcal ⁵	Sense especificar (prohibits segons la Llei 9/1995)		Prohibit	Només per carreteres i camins asfaltats o de terra en trams d'enllaç no cronometrats
Terrenys forestals i agrícoles		Només per camins d'amplada $\geq$ 2m (motos); $\geq$ 3m (cotxes)	igual + màxim 15 vehicles ⁴	Aprovació prèvia de l'ajuntament o del consell comarcal ⁵	Autoritzat previ informe favorable del DAAM		Autoritzat prèvia AIA	Només competicions previstes al catàleg
De nit				Autoritzada				
Camins veïnals				Prohibida ⁶				
Resta								
Tallafocs, camins de desembosc, camins ramaders, lleres i corrents d'aigua	Lliure				Prohibida			

1. Agropecuari, forestal, gestió d'àrees de caça, serveis públics i propietaris; 2. Si la normativa pròpia no ho prohibeix expressament; 3. Per defecte, s'apliquen les normes generals (lliure pels camins de més de 2 m d'ample les motos, o de més de 3 m d'ample els cotxes); 4. En queden excloses les activitats de caràcter popular organitzades o autoritzades pels ajuntaments; 5. Si l'itinerari afecta a més d'un municipi o comarca; 6. Llevat de causa major.

Font: Campillo, X. 2002. La gestió de la xarxa de camins en zones de muntanya: el cas del Parc Natural del Cadí-Moixeró. Tesis doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona.

A més de la regulació general, l'ajuntament pot regular, de forma complementària, la circulació dins el seu terme, a través de les ordenances municipals.

Les activitats esportives motoritzades cada vegada són més populars i tenen un gran impacte sobre el medi i la conservació de les pistes i camins. (Foto:Eduard Plana)

Els vedats de bolets són una eina per regular l'afluència de visitants, fer prendre consciència del dret de la propietat i ser una font alternativa d'ingressos pel municipi. (Foto:Eduard Plana)

ALTRES ACTIVITATS, ENTRE LA PRODUCCIÓ ECONÒMICA I EL LLEURE: RECOLLIDA DE BOLETS I TÒFONES, MEL I ALTRES PRODUCTES NO

Possiblement la recol·lecció de **bolets** és una de les activitats més populars als boscos de Catalunya, especialment esperonada els darrers anys des d'una perspectiva turística, tot i que també hi ha empreses dedicades a comercialitzar els bolets. La Llei Forestal Catalana reconeix els bolets com un recurs aprofitable, i que per tant pot ser sotmès a llicència. Ja existeixen algunes iniciatives de vedats de bolets, especialment en boscos comunals.

També poden ser sotmesos a regulació municipal (les regulacions municipals s'han d'ajustar a ordenances específiques o bé estar incloses al planejament general, generalment urbanístic o bé a la planificació forestal vigent), entre d'altres:

La tòfona és un fong subterrani que creix associat a les arrels d'algunes espècies d'arbres, principalment l'alzina. La seva recol·lecció al bosc està regulada. En els darrers anys s'ha avançat molt en el conreu de la tòfona, és a dir, la plantació d'arbres amb el fong inoculat a les arrels que en un termini relativament curt (inferior a 10 anys) ja entren en producció.

La mel és un altre dels productes naturals que poden oferir-nos els espais oberts, oferint les varietats més adients d'acord amb les poblacions de flors silvestres presents al lloc.

El que es coneix com a **verd nadalenc**: l'arbre de nadal, el vesc, el boix grèvol, la molsa i el galzeran. La comercialització d'arbres de Nadal està regulada de forma general, i és prohibida la recol·lecció de boix grèvol donat que es tracta d'una espècie protegida.

Les plantes aromàtiques i medicinals han estat un recurs emprat tradicionalment a les zones rurals. La recol·lecció amb finalitats comercials, però, ha anat disminuint a les nostres contrades degut al despoblament i a la manca de recol·lectors. A Catalunya, les espècies de major recol·lecció són la *Gentiana lutea* (és necessària llicència d'aprofitament) i l'*Arctostaphylos uva-ursi*.

Un altre aprofitament no fuster i de **gran importància a Catalunya és el suro**, que és la part més exterior de l'escorça de l'alzina surera, constituïda per un teixit extraordinàriament lleuger, porós i impermeable, que protegeix els troncs, les branques i les arrels grosses. Els arbres són pelats regularment cosa que el converteix en un recurs renovable i sostenible. Els seus usos principals són els taps per a les ampolles, i el conglomerat per a planxes i aïllants.

També a la muntanya mediterrània s'hi pot trobar l'aprofitament comercial del **pinyó**. Es tracta de la recol·lecció de les pinyes del pi pinyer, quan aquestes es troben en cert grau de maduresa.

Als vessants assolats de les muntanyes és habitual trobar vestigis d'antics ruscs que donen fe de l'aprofitament tradicional de la mel.

(Foto:Eduard Plana)

4.2 LA GESTACIÓ FORESTAL I LA CONSERVACIÓ DE LA BIODIVERSITAT

FUSTES I LLENYES

Cal ajustar els aprofitaments reals a la demanda i a les necessitats silvícoles de l'estat del bosc, tenint com a sostre la potencialitat productiva de l'indret. En general, les forests de propietat municipal tenen uns aprofitaments, procedents de l'oferta pública, molt allunyats del seu potencial.

Cal una bona planificació dels sistemes de treta dels aprofitaments, ja que són el principal factor limitador a l'hora d'obtenir el potencial de producció de fustes i llenyes del bosc.

Les fustes i les llenyes, junt amb la resta de productes forestals són productes naturals i renovables. Comparant els inventaris forestals més recents, a Catalunya en menys de 20 anys hi ha hagut un increment del 50% del volum de fusta als boscos, que es situa a prop de 118 milions de metres cúbics. Els aprofitaments anuals es situen de mitjana entre els 500 i 600 mil metres cúbics, mentre el bosc creix cada any a prop de quatre milions de metres cúbics. Els boscos comunals ocupen el 18% de la superfície forestal i aporten prop del 10% dels aprofitaments fusters totals. **Produeixen unes 53.917 m³ /any de fusta per a serra, trituració i pals, procedent de l'oferta pública, i 92.000 m³/any de fusta de trituració procedent de millores.** L'aprofitament de llenyes es situa entre els 150 i 200 mil metres cúbics anuals.

Principals activitats de les serradores catalanes de primera transformació de la fusta

- Fabricació de palets i embalatges
- Tractament de la fusta amb autoclau
- Fabricació de bobines per a cables
- Elaboració de pals i roll tornejat i impregnat (RTI)
- Disseny i serrat de fusta estructural

Cal saber que:

La viabilitat de l'aprofitament comercial dels productes forestals està fortament condicionada als costos d'extracció, normalment elevats atesa l'orografia muntanyosa, una productivitat limitada a les condicions predominantment mediterrànies i al preu del producte a indústria, molt afectat per les importacions a vegades més competitives del nord dels Pirineus.

En general, aquests aprofitaments fusters (fusta i llenyes) són compatibles i fins i tot complementaris amb altres usos i aprofitaments dels boscos com poden ser la caça, el pasturatge del sotabosc, l'ús recreatiu i, fins i tot, la conservació dels hàbitats i la biodiversitat que hi habita. Actualment, l'abandonament de la ramaderia extensiva i de l'extracció de fusta i llenyes comporta un creixement molt important de la biomassa, fent que els boscos siguin molt vulnerables als incendis forestals.

En tots els casos, els boscos públics declarats d'utilitat pública han de constituir un fons de millora que es nodreix del 15% dels beneficis dels aprofitaments comercials de les forests. El funcionament d'aquest fons està regulat pel Decret 377/1996, de 2 de desembre, pel qual es regula la gestió dels Fons de millores per a la conservació i el manteniment dels boscos d'utilitat pública propietat de les entitats locals.

Massa regular de pi roig o rajolet (*Pinus sylvestris*) una de les espècies més abundants de les zones de muntanya.

(Foto:Eduard Plana)

L'entitat local pot donar llicència d'aprofitaments forestals de qualsevol mena en terrenys de la seva propietat, pot fer concessions d'ús, d'explotació, de gestió,..., sempre d'acord amb els instruments d'ordenació forestal (IOF) aprovats.

Fons de millores (Decret 377/1996 de 2 de desembre): les entitats locals propietàries de terrenys forestals d'utilitat pública destinaran almenys el 15% dels ingressos obtinguts dels aprofitaments, a l'ordenació i la millora de les seves masses forestals (art. 1.1). També redactaran el programa anual de millores forestals, que serà elaborat per un tècnic forestal competent i el presentaran a l'administració forestal perquè sigui aprovat, abans del 31 de març (art. 3.2). L'execució dels treballs previstos al programa anual de millores haurà d'estar dirigida per un tècnic forestal competent. Aquesta actuació haurà de ser validada per les respectives entitats locals i per l'administració forestal (art.4.2).

Boscots privats: Pel que fa als boscots privats, la gestió forestal s'ha d'ajustar al què prescriu la planificació vigent (els Plans Tècnics de Gestió i Millora Forestal: PTGMF, o Plans Simples de Gestió: PSG), o a les corresponents autoritzacions de l'Administració Forestal. En tots els casos l'ajuntament n'ha d'estar informat (en el cas de la planificació en el moment de la tramitació de l'aprovació), i n'ha de comprovar la compatibilitat amb les regulacions municipals vigents (obertura de camins forestals, aprofitaments, ...) i d'acord amb les competències, (previstes a l'article 71.1 de la llei municipal i de règim local de Catalunya).

PASTURES

La regulació de les pastures en una forest determinada sol venir definida per la pràctica històrica, fruit de molts anys de gestió tradicional ramadera. Les ordenacions i planificacions legals han de respectar aquests usos tradicionals tot adaptant-los a la legislació vigent.

Fonamentalment haurem de distingir tres tipus d'aprofitaments pastorals: les pastures de zones desproveïdes d'arbres, típiques sobretot a la muntanya pirinenca; les pastures de zones adevesades, és a dir, amb pocs arbres esparsos distribuïts aleatòriament; i finalment, les pastures del sotabosc presents en gran varietat de boscots, però molt especialment en les pinedes mediterrànies de pinassa o pi blanc.

Les pastures són:

- Font de renda per a les explotacions ramaderes
- Constructores de paisatge en mosaic de gran bellesa
- Conservadores de baixes càrregues de combustible vegetal al bosc

L'abandonament del pasturatge del sotabosc en àmplies zones ha fet incrementar de forma molt important la vulnerabilitat dels boscos als incendis.

El pasturatge del sotabosc, sobretot de boví, normalment es gestiona amb pastors elèctrics, és a dir, amb filats que es van desplaçant per la finca per moure igualment el bestiar. En ocasions, quan els visitants – per exemple, en època de bolets – no mantenen els tancats, el bestiar s'escapa. Per això és important indicar la presència d'activitat ramadera i demanar un comportament responsable als usuaris dels espais forestals (no molestar el bestiar amb els vehicles, tenir cura dels gossos domèstics, respectar els filats i les tanques, etc.)

Camins ramaders:

Històricament l'ús de les pastures s'ha relacionat amb l'estacionalitat, i les muntanyes dels Prepirineus i Pirineus han estat normalment el destí dels camins ramaders, que eren emprats per pujar el bestiar a l'estiu des de la plana a la cerca dels prats humits de les muntanyes. Aquest ús ramader tradicional ha fet que Catalunya gaudeixi d'una xarxa de camins ramaders pel trànsit del bestiar en els desplaçaments transhumants. Aquests camins estan protegits per la legislació i són béns de domini públic de les comunitats autònomes. A Catalunya hi ha 146 municipis amb camins ramaders classificats, la majoria d'ells a les demarcacions de Lleida i Tarragona.

El cavall i la vaca són els dos animals més preuats per a l'ús pastoral de les forests dels Pirineus. És habitual trobar els murs que delimitaven els camins ramaders i protegien els conreus de les artigues del pas del bestiar. (Foto: Eduard Plana)

4.3 BIOMASSA FORESTAL PER ENERGIA

Actualment, arrel de l'abandonament del pasturatge del sotabosc i dels escassos aprofitaments fusters, molts boscos han tingut un creixement important sobretot pel que fa a arbres de petites dimensions, l'aprofitament dels quals no compensa econòmicament, ja que tenen una sortida comercial reduïda. Sovint aquests boscos, densos i a voltes intransitables, són molt vulnerables als incendis forestals, a les plagues i a les malures.

Una alternativa per posar aquesta producció en valor és la seva utilització com a biomassa forestal per a energia. La llenya s'ha utilitzat al llarg dels anys, però actualment, per millorar l'eficiència, la biomassa es comercialitza en forma d'estella i pèl·let.

Normalment es pot destinar a biomassa tota la fusta i llenya que no té altre aprofitament econòmic i que fins ara eren subproductes: així doncs NO es sol utilitzar com a biomassa forestal per energia la fusta que té una comercialització estable, com la de qualitat per a serra, la de qualitat de llenya, la que es destina a pals, etc..., tot i que en molts casos el destí final depèn del preu obtingut, sobretot en el cas de la fusta de trituració per a pasta de paper i per a conglomerats.

Què es destina a biomassa forestal per energia?

Tots els productes i restes que provenen dels treballs de manteniment i millora de les masses forestals, de les tallades de peus fusters per a ús comercial i dels subproductes generats per les indústries de transformació de la fusta (serradures, escorces, estelles, encenalls, etc.)

Equivalència energètica entre els diferents combustibles

De l'ús de la biomassa com a combustible es pot generar energia tèrmica, elèctrica o fred. El procés més habitual és la generació d'energia tèrmica amb instal·lacions formades per calderes. Amb l'ús de la biomassa podem escalfar pisos, granges i diversos edificis amb una sola caldera (escoles, poliesportius, CAPs, etc.).

Per què pot interessar promoure l'ús de la biomassa forestal?

- El seu ús suposa un estalvi de combustibles fòssils
- És un recurs local abundant al territori
- La cadena d'aprofitament crea llocs de treball
- El balanç de carboni es pot considerar neutre i no augmenta l'efecte hivernacle.
- El seu preu és molt adequat
- Millora l'estructura dels boscos i ajuda a prevenir els incendis

La biomassa és una aposta decidida per part d'ELFOCAT pels seus beneficis: menor dependència energètica, millora balanç CO2, prevenció incendis, millora silvícola, ocupació rural.

A la web d'Elfocat, www.elfocat.cat, a l'apartat de documents, hi ha disponible el "Quadern de biomassa forestal per a la producció d'energia tèrmica", on es detallen alguns dels aspectes tècnics de l'ús per energia de la biomassa forestal.

Des del punt de vista d'aprofitament energètic, la humitat és el paràmetre més important, ja que com més sec està el biocombustible, més elevat és el rendiment calorífic.

Donar a conèixer el potencial de l'aprofitament de la biomassa per a la generació d'energia ofereix noves oportunitats per a rendibilitzar els aprofitaments fusters dels boscos. Visita a la planta d'estella de Sort, al Pallars Sobirà. (Foto:Xavi Ródenas)

L'ús de la biomassa dels boscos, procedent de les millores forestals, és un recurs renovable que permet minvar la dependència energètica, potenciar l'activitat econòmica a les zones rurals i crear ocupació, prevenir incendis forestals i millorar l'estat silvícola dels boscos catalans.

4.4 PROTECCIÓ DE L'ESPAI FORESTAL I LES PERSONES

ESPAIS PROTEGITS I ELEMENTS SINGULARS

Catalunya té una àmplia xarxa d'espais protegits que es nodreix de diferents figures agrupades fonamentalment en els Espais Naturals de Protecció Especial (ENPE), els Espais d'Interès Natural (EIN) i els espais inclosos dins la xarxa Natura 2000.

Les diferents figures de protecció comporten **regulacions i limitacions dels usos** d'acord amb el seu nivell de protecció, que caldrà preveure tant en el planejament urbanístic com en la planificació forestal. Tanmateix, la protecció dels espais més enllà d'una restricció suposa una **bona oportunitat per posar en valor** els elements naturals del nostre municipi i ser un reclam per l'economia municipal.

Els **Espais Naturals de Protecció Especial (ENPE)** acullen les figures de protecció més restrictives. Conté cinc modalitats: *Parc nacional*, *Paratge natural d'interès nacional*, *Reserva natural integral*, *Reserva natural parcial* i *Parc natural*. Posteriorment, s'incorporen dues figures de protecció complementàries: *Reserves naturals de fauna salvatge* i *Refugis de fauna salvatge*.

Actualment ocupen: Superfície terrestre: 284.774 ha, Superfície marítima: 6.020 ha

El **Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN)** configura un sistema d'àrees protegides per tot l'àmbit català i té la consideració pla territorial sectorial. El Pla determina un règim bàsic de protecció aplicable a tots els espais, que es completa, en cada cas concret, o mitjançant l'aprovació de *Plans especials del medi natural i del paisatge*, on s'estableix una ordenació dels usos i normes de protecció específiques per cada Espai d'Interès Natural (EIN), o bé declarant-los ENPE'S assolint així una regulació jurídica pròpia.

Actualment ocupen: Superfície terrestre: 960.102 ha Superfície marítima: 77.818 ha

La **xarxa Natura 2000** és una xarxa europea d'espais naturals que té l'objectiu de salvaguardar una mostra dels hàbitats i de les espècies que millor el representen. Està integrada per les Zones d'Especial Conservació (ZEC¹) i les Zones d'Especial Protecció per a les Aus (ZEPA, prové de la coneguda com a Directiva d'Aus). A Catalunya aquests espais ZEC i ZEPA es protegeixen mitjançant la seva inclusió en el PEIN. Actualment la xarxa Natura 2000 ocupa un total de 1.046.132 ha, de les quals 963.035 són terrestres (29,8% del territori català).

Actualment ocupen: Superfície terrestre: 957.051 ha Superfície marítima: 83.104 ha

Altres figures de protecció o posada en valor del patrimoni natural són:

Els arbres i les arbredes monumentals, considerats com a aquells que tenen característiques excepcionals o singulars que els fan destacar de la resta. L'inventari de boscos singulars estableix un catàleg de referència dels millors boscos a escala comarcal i de país, atenent als diversos usos i valors del bosc. La Catalogació i compra de drets de talla de boscos madurs permet localitzar i protegir aquest patrimoni silvícola extremadament valuós.

Els **Catàlegs del Paisatge**, documents de caràcter descriptiu i prospectiu que delimiten les unitats de paisatge i proposen les qualitats que han de complir. Els plans territorials parcials i els plans directors territorials són els documents on es defineix el caràcter vinculant dels preceptes dels catàlegs sobre la planificació urbanística.

¹Abans de la seva aprovació definitiva per la Unió Europea, han estat proposades per cada govern com a lloc d'interès comunitari o LIC.

El Pla de la connectivitat ecològica de Catalunya pretén establir una xarxa ecològica al territori per evitar la fragmentació dels hàbitats.

Els **parcs provincials** són de les Diputacions provincials. La xarxa més estesa és la Xarxa de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona, amb un total de 12 espais.

Els **parcs o àrees d'interès agrari** són els que estableixen els ens municipals mitjançant la llei d'urbanisme i qualifiquen el sòl de no urbanitzable amb usos fonamentalment agrícoles, forestals, ramaders i agro-industrials, condicionats a les explotacions de l'entorn de l'àrea geogràfica.

L'observació de la fauna salvatge o la bellesa escènica de determinats paratges naturals són un reclam per a les activitats turístiques que, de forma ben planificada, han de ser curoses per a mantenir l'essència d'allò mateix que es vol preservar. (Foto: Eduard Plana)

RISCOS: INCENDIS, EROSIÓ I EPISODIS METEOROLÒGICS

Els principals riscos naturals que afecten als boscos són els incendis forestals, les esllavissades i desprendiments i les ventades i nevades. Si el bosc del teu municipi es troba en una zona de muntanya, possiblement els riscos més importants seran els deguts als processos erosius. En canvi, a la mitja i baixa muntanya mediterrània els incendis forestals són un factor de risc de primer ordre. Fins i tot les nevades semblen afectar més als boscos litorals, ja que estan conformats per espècies no tan ben adaptades a suportar el pes de la neu, que els boscos pirinencs.

ELS INCENDIS FORESTALS

L'abandonament de l'agricultura, la ramaderia i l'extracció de fusta i llenyes ha comportat un augment del combustible forestal, cosa que afavoreix incendis d'elevada intensitat que poden superar la capacitat dels mitjans d'extinció i mostrar **comportaments extrems i inèdits** fins i tot per la gent del territori.

Tenim més superfície de bosc i més dens que mai, i això fa que tinguem incendis més virulents i en llocs on no eren habituals fins ara.

En l'extinció dels incendis és fonamental la protecció de les persones i els béns. Per això cal potenciar les mesures preventives, i la capacitat d'autoprotecció de les persones a les urbanitzacions i cases és fonamental.

Actualment sabem quin tipus d'incendi podem tenir al nostre territori i com evolucionarà. És important integrar aquest coneixement també al planejament urbanístic.

Actuar sobre les càrregues de combustible és l'eina més eficient per evitar incendis destructius. Les activitats agràries, especialment el **pasturatge del sotabosc**, permet tenir boscos i paisatges més resistents al foc. L'ús de **cremes controlades** també pot ser una eina per reduir combustible.

Les entitats locals situades en **zones d'alt risc d'incendi forestal** d'acord amb el Decret 64/1995, de 7 de març, pel qual s'estableixen mesures de prevenció d'incendis forestals han de disposar d'un **pla de prevenció d'incendis forestals**, que ha de ser aprovat pel ple de la corporació local. També els ajuntaments poden redactar els seus propis Plans Municipals d'Extinció d'Incendis (PMPI).

Les Agrupacions de Defensa Forestal (ADF) són entitats públiques que agrupen els propietaris forestals i els ajuntaments d'una determinada àrea (poden ser d'un o de varis municipis), per tal de promoure actuacions de prevenció d'incendis forestals i per ajudar en els tasques de suport als bombers per l'extinció del incendi. Per crear una ADF és imprescindible que els ajuntaments del municipis implicats en formin part formalment.

Alguns dels usos i activitats regulades front el risc d'incendis:

- L'accés al medi natural
- Els treballs forestals i apícoles
- Les àrees recreatives
- Els abocadors
- Neteja d'una anella perimetral de vegetació al voltant de les urbanitzacions, vorals de les carreteres i sot el filat de les línies elèctriques

RISCOS ASSOCIATS ALS PROCESSOS EROSIUS I LES ALLAUS

Amb fortes pendents i règims pluviomètrics elevats amb episodis torrencials, la coberta arbrada és fonamental per prevenir esllavissades i desprendiments. Al seu torn, a l'hivern els arbres ajuden a contenir el mantell nival i prevenir les allaus. Tant la construcció d'infraestructures com la planificació dels assentaments, hauran de tenir en compte aquests riscos i **prevenir els possibles efectes dels canvis en la coberta forestal**.

Els arbres són la millor infraestructura per a protegir-nos de les allaus. Tanmateix, la seva absència o la presència de regenerat jove ens avisen de la recurrència d'aquest fenomen en determinants llocs, aspecte que s'ha de tenir en compte en la planificació urbanística i de les infraestructures. (Fotos:Eduard Plana)

EPISODIS METEOROLÒGICS EXTREMS (SEQUERA, VENTADES I NEVADES)

Els escenaris futurs de canvi climàtic semblen apuntar cap a un increment dels episodis meteorològics extrems. La sequera és inductora de molts altres fenòmens, entre els quals destaquen la dessecació de la vegetació i l'increment de la inflamabilitat de les plantes, la debilitat dels vegetals i l'increment de la vulnerabilitat front a plagues i malures.

Les nevades i ventades, ahora, són de mal preveure. S'ha trobat casos de bufaruts que han afectat a un tros de vessant, deixant la resta de muntanya intacta, i altres que han assolat grans superfícies. Els danys per nevades semblen afectar més a la muntanya baixa mediterrània, que compta amb espècies com el pi blanc o el pi pinyer amb una estructura de branques poc adaptada al pes de la neu, que sent prop de la costa, és especialment humida i pesada.

Sovint els riscos no van sols. Tenir boscos ben estructurats, sanejats i amb una bona vitalitat els farà més resistents a la pertorbació, aspecte gens menyspreable donat que els danys que es produeixen sovint suposen una despesa extraordinària no sempre fàcil d'assumir per les administracions.

El Projecte Boscos de Muntanya (www.projecteboscos.cat) organitza torns de voluntaris a forests públiques dels Pirineus apropant la gent al bosc i donant a conèixer a través de les feines forestals la importància social, econòmica i ambientals dels boscos pel territori. (Foto: Felipe Valladares).

Trobareu més informació sobre els boscos propietat d'entitats locals, les entitats que donen suport a la gestió forestal municipal i la legislació que afecta els terrenys forestals a Catalunya a la pàgina web

www.elfocat.cat

ASSOCIACIÓ D'ENTITATS LOCALS PROPIETÀRIES
FORESTALS A CATALUNYA